

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرگ در اطراف توس

مؤلف: ازهری احمد محمود

مترجم: پدرام اندایش

نام کتاب: مرگ در اطراف توس

مؤلف: ازهری احمد محمود

مترجم: پدرام اندایش

ناشر: بوکان - انتشارات

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۶

چاپ: بوکان - رامان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر برای مؤلف محفوظ است.

بسم الله الرحمن الرحيم

شکر و ستایش برای الله تعالی است که مرگ را برای
تمام مخلوقات، حکم نمود و نافرمانان را از اطاعت کنندگان
جدا فرمود. صلوات و سلام بر رحمتی برای جهانیان باد و بر
آل و اصحابِ نیکبخت و مبارکش.

و بعد:

ای غافل در گمراهی! خیره سر در غفلت!
کجاست جای عقل، هنگامی که در راه‌های درست قرار
ندارد؟! یا کجاست در هنگامی که از خطری که می‌رسد، نا
آگاه است؟!

ای مسکین دربارهی تو می‌پندارم که پند دهنده‌ای که
دروغ نمی‌گوید به تو توفیق بیدار شدن می‌دهد... همچنین
چیزی که به دیدار تو می‌رسد، در حالی که اهل بازی
نمی‌باشد [و این دیدار کننده همان مرگ است]!

كَأَنَّ الْمَنَایَا قَدْ قَصَدْنَ إِلَیْكَ

یُردنک فانظر ما لهن لَدِکَ

سیاتیک یوم لست فیہ بمکرم

بأكثر من حُثَى التراب عليكَ

مرگ! هشدار دهنده به غافلان... و بیدار کننده‌ی

خوایدگان است!

مرگ! دیدار کننده‌ای بدون وقت قبلی... و داخل

شونده‌ای است که برای توشه جمع نمودن، منتظر نمی‌ماند!

* ای گناهکار! چه برای آن آماده کرده‌ای؟!

ای کسی که لذت شهوت‌ها تو را مست و بی‌عقل کرده

است... و زیبایی‌های دروغی دنیا، تو را فریب داده است! برای

روز سفر چه آماده کرده‌ای؟!

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ

الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿آل عمران: ۱۸۵﴾ (هر شخصی مرگ را می‌چشد و اجر شما فقط در روز قیامت به طور کامل داده می‌شود، پس هر کس که از آتش جهنم نجات داده شود و داخل بهشت شود، همانا کامیاب شده است و زندگی دنیوی چیزی نیست مگر کالای فریبنده).

ای کسی که غصه‌های مرگ را فراموش کرده‌ای... و از تلخی جام آن غافل شده‌ای!

ای کسی که لذت‌های نزدیک از تلخی آن تو را به خود مشغول کرده است... و همچنین شهوت‌های فانی نیز فکر و ذکر تو شده است!

آیا ای مسکین دانستی که در سرزمینی هستی که ساکنین آن در آن دائمی نخواهند بود... و شادی کسانی که در آن اقامت دارند ادامه نمی‌یابد؟!

کسانی قبل از تو ساکن آن بوده‌اند... و تو از آنها ارث برده‌ای... و البته که چیزهایی را که داری برای کسی که از تو

ارث می‌برد، ترک خواهی نمود!

عمر بن عبد العزیز گفته است: «آیا نمی‌بینید که در دنیا از سلب‌های هلاک شدگان می‌باشید و بعد از شما از سلب‌های شما کسانی که باقی خواهند ماند، می‌باشند، تا این که بهترین وارث از آنها ارث ببرد!».

یکی از حکیمان گفته است: «کسی که تیرهای مرگ او را به اشتباه بیاندازد، شبها و سالها او را به بند می‌کشند!».

ای گناهکار! مرگ همسایه‌ای نزدیک است... و تیری که برخورد خواهد کرد!

به سرعت فرود می‌آید... صادقانه نازل می‌شود!

بین کوچک و بزرگ فرق نمی‌گذارد... یا وزیر یا پلیس!

حسان علیه السلام نشسته بود و در اتاقش بچه‌ای بود که به او سرشیر و عسل می‌داد؛ لقمه در گلوی بچه گیر کرد و مُرد و حسان علیه السلام گفت:

اعمل وأنت صحيح مطلق مَرِحٌ

ما دمتَ يا مغرورٌ في مهلٍ

يرجو الحياة صحيحٌ ربما كمنتُ

له المنيّة بين الزبد والعسلِ

* ای گناهکار! نعمتی بعد از مرگ نخواهد بود!

ای کسی که لذت بردن از حرام را خواهان شده‌ای! ای

کسی که راه شیطان را می‌پیمایی... و از امر خداوند رحمن

نافرمانی می‌کنی!

تا کی در دنیا عمر خواهی نمود؟!

تا کی زندگی برایت شیرین خواهد بود؟!

آیا می‌پنداری که در دنیا جاودان خواهی ماند؟!

آیا سفرِ سفر کنندگان را نشنیده‌ای؟!

تو فریب خورده هستی... و در شرّی طولانی می‌باشی؛

شهوات تو را از بازگشت قطعی به خود مشغول کرده است!

مرگ در اطرافت است ای مسکین! و قبر در پیشگاهت!
حقیقتاً! دنیا بجز کدر بودن چیزی ندارد... و [همچنین
جز] بدبخت کردن اهل خود دارای چیز دیگری نمی‌باشد!
مطرف گفته است: «این مرگ نعمت اهل نعمت را فاسد
نموده است، پس خواهان نعمتی باش که مرگی در آن وجود
ندارد!».

حسن بصری گفته است: «مرگ دنیا را به فضاحت
کشیده است و برای صاحبان خرد، شادی را باقی نگذاشته
است!».

به بادیه نشینی گفته شد: فلانی مُرده است آیا این
صحیح می‌باشد؟! او گفت: [آن صحیح است و اگر صحیح هم
نباشد] مرگ در کنار گردن وی می‌باشد [و مردن او نزدیک
است]؟!!

* ای گناهکار! آیا مرگ را یاد نموده‌ای؟!
مرگ! اضطراب قلبهای ترسیدگان است؛ و شیرینی

زندگی پرهیزکاران را از بین برده است!
آیا آن را یاد می‌کنی ای کسی که بر گناهان سوار
هستی؟! چه وقت مرگ را یاد خواهد نمود، کسی که قلبش از
طاعات در غفلت است؟!

پس وای بر کوتاهی کنندگان، وقتی که سختی مرگ
ایجاد می‌شود! و روح در سینه‌ها رفت و آمد می‌کند!
چه بسیار است حسرت‌های آنان! ولی راه فراری برای
شخص پشیمان وجود ندارد!

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ * ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ
رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿الزمر: ۳۰، ۳۱﴾ (تو می‌میری و آنان می-
میرند * سپس در روز قیامت نزد پروردگارتان مشاجره می-
نمایید).

رسول الله ﷺ فرموده است: «أَكثَرُوا ذَكَرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ»
(از بین برنده‌ی لذتها را زیاد یاد کنید). [رواه الترمذی
والنسائی وابن ماجه / صحيح النسائی للألبانی: ۱۸۲۳]

دقاق گفته است: «کسی که مرگ را زیاد یاد می‌کند با سه چیز گرامی می‌شود: جلو افتادن توبه، قناعت قلب و نشاط در عبادت. و کسی که مرگ را فراموش کند با سه چیز مجازات می‌شود: تعلل کردن در توبه، ترک نمودن رضایتمندی از آنچه کفاف او را می‌دهد و کسالت در عبادت».

هرم بن حیان به اویس قرنی گفت: مرا به چیزی سفارش کن! او گفت: «وقتی که خوابیدی مرگ را بر بالین بگذار و وقتی برخاستی آن را مهمترین امرت قرار بده!».

ای گناهکار! ای کسی که گناهان تو را از یاد مرگ به خود مشغول نموده است... اهل طاعت دائماً یاد مرگ هستند... و آن را پرچمی در جلوی چشمانشان قرار داده‌اند؛ وقتی صبح می‌شود به آن نگاه می‌کنند و از آن پند می‌گیرند! و وقتی شب می‌کند به آن نگاه می‌کنند و پند می‌گیرند! و وقتی بر می‌خیزند به آن نگاه می‌کنند و متذکر می‌شوند! و وقتی می‌نشینند به آن نگاه می‌کنند و متذکر می‌شوند!

* أبو أسامة گفته است: «وقتی با ثوری مجالست می نمودیم؛ فقط می شنیدیم: مرگ! مرگ! مرگ!».

* محمد بن واسع وقتی از کنار خانه‌ی برادرانش بعد از مرگ آنها می گذشت، آنها را ندا می داد: ای فلانی! ای فلانی! سپس به خودش باز می گشت و می گفت: «مردند و قسم به الله نابود شدند، شخص خواهر خود را از دست داد؛ تا به سرعت به صاحبش ملحق شود!».

* ربیع بن خثیم می گفت: «اگر قلب من لحظه‌ای از یاد مرگ جدا شود، همانا فاسد می شود!».

* إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ گفته است: «دو چیز است که لذت دنیا را از من قطع کرده اند: یاد مرگ [و یاد] ایستادن در پیشگاه الله ﷻ!».

* أبو بکر بن عیاش گفته است: «داود طائی، آبش در تابستان و زمستان در ظرف قیر اندودی بود؛ به او گفته شد: چرا آبت را سرد نمی کنی! او گفت: اگر آب خنک در این

گرمای شدید بنوشم، پس چه زمانی مرگ را دوست خواهم داشت؟!«

ثابت بنانی گفته است: «شبی کعبه را طواف می نمودم، ناگهان کنیزی را دیدم و او می گفت: یا الله مرا حفظ کن تا از تو نافرمانی نکنم و مرا روزی بده تا از غیر تو درخواستی نکنم. به او گفتم: این را از چه کسی شنیدی؟ گفت: از اُبی طاوس. به او گفتم: آیا در فکر شوهر هستی؟! او گفت: قسم به الله اگر تو ثابت باشی آن را انجام نمی دهم! گفتم: من ثابت هستم! او گفت: ای ثابت! آیا یاد مرگ تو را از زنان به خود مشغول نکرده است؟! و این در حالی است که مقام تو بالا رفته است و به نماز مشغول می باشی».

توفیق پیدا کن ای غافل! و روز سفر را یاد کن... روز سفر بزرگترت را!

چه زیانی شدیدتر از آن است که بدی گناهان تو را از یاد روز آخرت در دنیا باز دارد!

وكم نائمٌ نامٌ فی غبطةٍ
أَتَتْهُ المنيّةُ فی نومِتهُ
وكم من مقيمٍ علی لذةٍ
دهته الحوادثُ فی لذتهُ
وكل جدید علی ظهرها
سیأتی الزمان علی جدتهُ

* ای گناهکار! آیا در جنازه‌ها برای تو عبرتی وجود ندارد؟!

ای کسی که مشغول به گناهان هستی! و شهوت‌ها باعث غفلت تو شده است! آیا مرگ مخلوقات را ندیده‌ای؟! آیا جنازه‌های سفرکنندگان به تو هشدار نداده است؟! چه بسیار است پندی که در آن [جنازه‌ها] برای قلب سالم وجود دارد! و چه بسیار عبرتی که در آن [جنازه‌ها] برای صاحب عقلِ سود رساننده، وجود دارد!

ای غافل با سفر کسانی که قبل از ما رفتند به خودت
پند بده! و با پندِ مرگ، آن را از شرّ باز بدار!
أبو درداء رضی الله عنه از مردی که درباره‌ی جنازه‌ای پرسید که
این چه کسی است، شنید که گفت: «تو هستی! و اگر کراحت
داری من می‌باشم!».

حاتم أصم گفته است: «به دنبال جنازه‌ها رفتن فضیلت
است و نماز گزاردن بر آن سنت است و دائمی کردن قلب به
یاد آن [مرگ] واجب است!».

ای گناهکار، از سفرِ سفرکنندگان چه بسیار پندهایی که
برای تو وجود دارد! کسی که از دیگران پند بگیرد، حقیقتاً
عاقل است! و غافل نمی‌شود کسی که که دیگران را در مسیر
نابودی ببیند... سپس این نگرش او را از شرّ باز دارد!

مادر قاضی بلخ وفات یافت و حاتم أصم به او گفت:
«اگر وفات او پندی برای تو باشد؛ الله [تعالی] اجر بزرگی
برای مرگ مادرت به تو می‌دهد، و اگر از آن پند نگیری؛ الله

[تعالی] اجرای که برای مرگ قلبت بدست آورده‌ای را بزرگ می‌کند!».

حسن بصری نزد مریضی رفت تا او را عیادت کند، و او را در حالت سختی مرگ دید و به بلای وی و شدت آنچه به وی می‌رسید، نگریست و در حالی به نزد اهلش بازگشت که با رنگ و رویی بود که با آن رنگ رویی که از آنها جدا شده بود، فرق داشت!

به او گفتند: الله تو را رحمت کند، [این] غذا [را بخور!]
او گفت: ای اهل! غذا و نوشیدنی‌تان را بگیرید، قسم به الله نازل شدن مرگی را دیده‌ام که از عمل دست نمی‌کشم تا آن که به دیدار آن برسم!

❖ ای گناهکار! آیا سختی مرگ را یاد نموده‌ای!

ای کسی که مشغول لذت‌های دنیا هستی... و با لهو آن به لهو مشغولی... آیا از مرگ و تلخی آن چیزی شنیده‌ای؟! آیا از شدت سختی آن چیزی شنیده‌ای... و همچنین از ترس آن در

زمانی که در آن قرار داری؟!

یا الله! چه شدید است سختی‌های مرگ! و چه ترسناک است، لحظات آن!

بله این پیامبر ماعلیه السلام بود که این دردها و سختی‌ها را توصیف فرمود - این اتفاق در هنگام مریضی وی که سبب وفاتش شد، صورت گرفت - و در آن پندی برای هر عاقلی وجود دارد!

عایشه رضی الله عنها گفته است: رسول الله ﷺ را دیدم در حالی که در حال مُردن بود و نزد او ظرف آبی وجود داشت و او دستش را در آن می‌کرد و با آب صورتش را مسح می‌نمود، سپس فرمود: «اللهم أعنی علی غمرات الموت، وسکرات الموت» (یا الله! در دردهای مرگ و سختی‌های مرگ کمک کن!). [رواه الترمذی].

حسن بصری به مردی که به خودش نیکی می‌کرد، نگاه کرد و گفت: «اگر شخصی آخرش این باشد؛ شایسته است که

درباره‌ی اولش، بی‌اعتنا باشد. و اگر شخصی این اولش است؛
شایسته است که از آخرش بترسد!».

ای مسکین به یاد بیاور که برای مرگ بعدی وجود
دارد... و امر بعد از آن رسواکننده‌تر خود آن است!!
در حالت خودت، ای غافل! تفکر کن! در حالی از دنیا
خواهی رفت که پشتت را گناهان سنگین کرده است!

يَا بَاكِيَ الْمَيِّتِ عَلَي قَبْرِهِ

اَمْضِ وَدَعِّهُ فَسْتَنْسَاهُ

مَنْ عَايَنَ الْمَوْتَ فَذَاكَ الَّذِي

لَمْ تَرَ مِثْلَ الْمَوْتِ عَيْنَاهُ

كَمْ مِنْ شَقِيقٍ لَمْ تَجِدْ

غَيْرَ أَنْ غَمَّضَ مِنْ يَهُوَى وَسَجَّاهُ

وَكَمْ مُحِبٍّ لِحَبِيبٍ إِذَا

سَوَّى عَلَيْهِ اللَّحْدَ خَلَّاهُ

حسن بصری زنی را دید که در پشت جنازه‌ای گریه

می‌کرد و می‌گفت: ای پدرم مثل امروز تو را ندیده‌ام! به او گفت: بلکه پدرت مانند امروز را ندیده است!

ای گناهکار! شایسته تو است که بی‌تابی‌ات طول بکشد... تا آن که حسرت طول بکشد... در روزی که ملائک پروردگارت نزد تو می‌آیند... و تو در سختی‌های مرگ گرفتار می‌شوی!

ثوری گفته است: «وقتی مریض مرگ را می‌بیند، شناخت بین او و بین اهلش از بین می‌رود».

به حبیب فارسی در مریضی که منجر به مرگش شد، گفته شد: این چه بی‌تابی است که ما آن را در تو نمی‌شناختیم؟! گفت: «سفری دور بدون توشه است و در حفره‌ای از زمین بدون همدم قرار می‌گیرم و به پیشگاه پادشاه مسلط حاضر می‌شوم که عذر بر من پیشی گرفته است».

* ای گناهکار! آیا برای مرگ آماده‌ای؟!

گناهان در مقابل طاعات مشغولیت درست کرده‌اند... و

راهی به سوی هلاکت به وجود آمده است!
وقتی گناهکار به گناهان عادت می‌کند؛ آنها او را از
آماده شدن برای مرگ باز می‌دارند... بلکه حتی از یاد
نمودنش!

همانا ای گناهکار نزدیکی مرگ... و سرعت آمدنش را
دانسته‌ای... پس برای سختی‌های آن چه آماده کرده‌ای؟!
سدی درباره‌ی این سخن الله تعالی گفته است: ﴿الَّذِي
خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [الملک: ۲]
(کسی که مرگ و زندگی را آفرید تا شما را امتحان کند که
کدامیک از شما در عمل نیکوتر است) گفته است: به این
معناست که کدامیک از شما مرگ را یاد می‌کند و بهتر برای
آن خود را آماده می‌کند و شدیدترین ترس را از آن دارد، پس
بر حذر باشید!».

ای گناهکار! روزگار دنیا فقط برای این گذاشته شده
است که عمر خود را صرف طاعات نمایی... و در آن عبادتِ

الله تعالی را به نیکوترین شکل ادا کنی... چه بسیار اعمال زشتی هستند که در راهی غیر از طاعت از الله تعالی آنها را انجام داده‌ای... و به لُهو پرداخته‌ای... و دچار بیهودگی شده- ای... و طناب غفلت طولانی شده است، تا آن زمان طول می‌کشد که سختی‌های [مرگ] به وقوع می‌پیوندد... و حسرت‌های آن ایجاد می‌شود!

تزود من الدنيا بزازٍ من التَّقَى

فكلُّ بها ضيفٌ وشيكٌ رحيله

وخذ للمنايا لا أبا لك عده

فإن المنايا من أتت لا تُقِيلُهُ

عمر بن عبد العزيز خطبه‌ای ایراد نمود و گفت: «چه بسیار آباد کننده‌هایی هستند که به خاطر چیز کوچکی خراب می‌کنند! و چه بسیار کسانی که مقیم هستند و مورد غبطه قرار می‌گیرند برای چیز کمی کوچ می‌کنند! پس نیکی کنید تا الله برای آن شما را مورد رحمت قرار دهد و دارای سفری باشید

که از اقامت شما نیکوتر باشد، فرزندان آدم در دنیا برای آنچه از نور چشم وجود دارد و آنها را قانع می‌کند با یکدیگر رقابت می‌کنند؛ وقتی الله [تعالی] با تقدیرش او را فرا می‌خواند و او را به یاد روز مرگش می‌آورد، [روزی که] آثار و دنیای او را جدا می‌کند و به سوی قومی دیگر می‌رود و در جایی قرار می‌گیرد که محکم می‌باشد، دنیا به اندازه‌ای که ضرر می‌رساند، شاد نمی‌کند، به مقدار کمی شاد می‌کند و غمگینی طولانی را ایجاد می‌نماید».

ای مسکین آماده شو و به اجلت توجه کن... زیرا نفس‌هایت شمرده می‌شود... و روزگارت مورد حساب و کتاب قرار می‌گیرد!

نزدیکی دنیا تو را با مشغولیت خود از سرزمین باقی باز ندارد... و لذت نزدیک باعث فراموشی تو از دردناکی عذاب الله تعالی نشود... و همچنین شدت مجازاتش نیز فراموش نشود!

پس مبادرت کن... سپس مبادرت کن!

شخصی از آنها گفته است: به نزد ابوبکر نهشلی داخل شدیم و او در حال مرگ بود، او با سرش اشاره می‌کرد و آن را بالا می‌برد و پایین می‌آورد، به مانند آن که نماز می‌خواند! یکی از اصحابش به او گفت: آیا در چنین حالتی - الله تعالی تو را مورد رحمت قرار دهد -؟! گفت: من مبادرت به بستن پرونده‌ی اعمال می‌نمایم!

* ای گناهکار! از پا به پا کردن و تعلل خودداری کن!
تعلل کردن! گناهکاران را هلاک کرده است... و کوتاهی
کنندگان را خوار و ذلیل گردانده است!
نفس دائماً عقب می‌اندازد و می‌گوید: بعداً توبه خواهم
کرد! بعد از این توبه خواهم کرد! تا آن که مرگ ناگهان او را
فرا می‌گیرد... و سختی‌هایش را بر او نازل می‌کند!
ای گناهکار از هلاکت غافلان... و خاتمه‌ی تعلل
کنندگان، بر حذر باش!

بر حذر باش از این که از کسانی شوی که می‌گویند:
﴿أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ
كُنْتُ لَمِنَ السَّآخِرِينَ﴾ [الزمر: ۵۶] (این که بگوید: وای بر من
به خاطر آنچه در حق الله کوتاهی کردم و از مسخره کنندگان
بودم).

علی بن ابی طالب علیه السلام گفته است: «وقتی بنده از
پروردگارش تقوا پیشه کند! برای خودش خیرخواهی می‌کند!
توبه‌ی خود را جلو می‌اندازد! بر شهوتش غلبه می‌کند! زیرا
اجل او، از او پنهان نیست و آرزویش او را فریب نمی‌دهد و
شیطانی همراه اوست که گناهان را برای او زینت می‌دهد تا به
آنها مرتکب شود و برای توبه نمودن تعلل کند، تا آن که مرگ
بر او هجوم می‌برد در حالی که از آن در غفلت می‌باشد».

دواد طائی گفته است: «ای فرزند آدم! به رسیدن به
آرزویت شاد شده‌ای و فقط این است که به زمان پایان رسیدن
اجلت رسیده‌ای، سپس برای عمل نمودن روزی بعد از روز

دیگر تعلل نموده‌ای تا آن که مرگت فرا می‌رسد و منفعتی برای دیگران می‌شود [زیرا آنها مجازات شخص تعلل کننده را می‌بینند]».

ای گناهکار! به طاعات مبادرت کن... قبل از آن که مرگ فرا رسد... و مصیبت نازل شود... پس تو را از تعلل کردن برحذر می‌دارم... که آن بد مرکبی است! کسی که زمان اجلش را نمی‌داند؛ مناسب اوست که امری را برگزیند که او را آماده می‌گرداند... و برای خودش از بدی خاتمه بترسد!

مَا أَنْزَلَ الْمَوْتَ حَقَّ مَنْزِلَتِهِ

مَنْ عَدَّ يَوْمًا لَمْ يَأْتِ مِنْ أَجَلِهِ

ای گناهکار! از گذشتگان پند بگیر... و عاقبت تعلل کنندگان [در توبه نمودن] را یاد کن... و مرگ و سختی‌هایش را یاد کن... و از این برحذر باش که مرگ ناگهان بر تو فرود آید و تو مشغول شهوات باشی... و از شب زنده‌داری [برای

عبادت [غافل باشی!

در اثر آن در آن روز حسرت‌ها زیاد می‌شود... و

سختی‌ها شدت می‌یابد!

والحمد لله تعالى... والصلاة والسلام على النبي وآله والأصحاب...